

Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute of Economic Research (Batumi, Georgia)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctors of
Sciences in Public Administration» (Kyiv, Ukraine)
supported by
Financial and Economic Scientific Union and
Publishing house «INTERNAUKA» (Kyiv, Ukraine)

Abstracts of scientific papers
II INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE:
«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

31 March 2020

Bratislava, Slovakia
2020

Central European Education Institute
(Bratislava, Slovakia)
National Institute of Economic Research
(Batumi, Georgia)
Batumi Navigation Teaching University
(Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization
«Ukrainian Assembly of Doctors
of Sciences in Public Administration»
(Kyiv, Ukraine)
Supported by
Financial and Economic Scientific Union and
Publishing house «INTERNAUKA»
(Kyiv, Ukraine)

Збірник тез наукових праць

II МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

«31» березня 2020

Сборник тезисов научных трудов

II МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

«31» марта 2020

Abstracts of scientific papers

II INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

31 March 2020

Bratislava, Slovakia
2020

S40 «Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of II International Scientific Conference (Bratislava, Slovakia, 31 March 2020) / Financial And Economic Scientific Union, 2020. — 64 p.

Compilation of the materials of the II international scientific conference: «Science and Global Studies».

All materials are published in the original language in author's edition.

The editors do not always share the opinions and views of the author. Responsibility for the accuracy of facts, names, geographical names, quotes, numbers and other information is held by the authors of the publications.

Using scientific ideas and materials from this compilation, references to authors and publications are mandatory.

Chairman of the Organizing Committee:

Romanenko Evgeny Aleksandrovich — Doctor of Science in State Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Vice-Rector of the Interregional Academy of Personnel Management.

Co-Chairs of the organizing committee:

Kovalenko D.I. — PhD in Economics, Associate Professor, Sedator of the financial and economic scientific council and the Publishing house “Internauka”.

Motrenko T.V. — Doctor of Philosophy, Professor, Professor, Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

Zhukova I.V. — PhD in Public Administration, Associate Professor, Executive Director of the Presidium of the public scientific organization “All-Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public Administration”.

Members of the organizing committee:

Miriam Zajacová — PhD, MBA, konateľka Central European Education Institute, s.r.o.

Badri Gechbaia — Doctor of Economics, Associate Professor, Director of National Institute of Economic Research, Georgia.

Midelsky Sergey Ludwigovich — Professor of Regional Academy of Management, President of the Regional Academy of Management.

Skrynkovskyy Ruslan — PhD in Economics, Associate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences (Lviv, Ukraine).

Kurilo Lyudmila Izidorovna — Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of Department of Marketing and Business Management, National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kiev, Ukraine).

CONTENTS

SECTION 1. PUBLIC ADMINISTRATION, SELF-GOVERNMENT AND PUBLIC SERVICE.....	6
Korobka Ivan Some basic approaches to public administration and administration of air safety of state aviation	6
Панченко Олег Анатолійович Види та складові інформаційної безпеки	10
Робочий Віктор Валентинович Деякі практичні аспекти децентралізації.....	14
Романенко Євген Олександрович, Дацій Олександр Іванович, Шокін Ростислав Георгійович, Мірошніченко Олексій Валентинович, Колишко Родіон Анатолійович, Притоманов Сергій Олексійович Новий імпульс впровадження дуальної форми освіти в професійній (професійно-технічній) освіті	18
Шойко Василь Анатолійович Доінституційний етап розвитку механізмів державного управління у сфері цивільного захисту	22
SECTION 2. ECONOMY AND ENTERPRISE MANAGEMENT	25
Міщук Євгенія Володимирівна Рівень економічної безпеки підприємства як критерій оцінки доцільності стратегічного заходу	25
SECTION 3. INTERNATIONAL ECONOMICS.....	30
Саидкаримова Матлюба Ишановна, Турсунов Алишер Мухамадназирович Современное состояние развития внешнеэкономической деятельности Республики Узбекистан.....	30
SECTION 4. MANAGEMENT	35
Yakubova Makhtumakhon, Razakova Barno Innovation management as a basis for enterprise development.....	35
SECTION 5. TAXATION AND THE BUDGET SYSTEM.....	38
Ярмолюк Олена Феліксівна Особливості оподаткування суб'єктів малого бізнесу в Україні.....	38

SECTION 6. PSYCHOLOGY, PEDAGOGY, EDUCATION, PHILOSOPHY AND PHILOLOGY	43
Серомаха Наталія Євгенівна Теоретичні аспекти вивчення проблеми самоставлення розумово відсталих підлітків.....	43
Усманова Рано Миржалиловна, Турабекова Гулирано Исламовна Вопросы повышения качества образования в высшей системе образования	47
SECTION 7. ECONOMY AND NATIONAL ECONOMIC MANAGEMENT...	51
Абдурашидова Марина Сагатовна, Кариева Латофат Саидакромовна Развитие промышленного сектора Республики Узбекистан	51
SECTION 8. JURISPRUDENCE.....	56
Літвінова Ірина Феофанівна, Лисько Тетяна Давидівна, Семчук Наталя Олександрівна Щодо захисту прав інтелектуальної власності в процесі практичної роботи викладача	56
SECTION 9. TOURISM ECONOMICS	59
Юдіна Олена Іванівна Роль туризму у розвитку готельно-ресторанного бізнесу	59

Section 1.

PUBLIC ADMINISTRATION, SELF-GOVERNMENT AND PUBLIC SERVICE

Korobka Ivan
*Postgraduate of the
Institute of Public Administration in the Sphere of Civil Protection*
ORCID: 00000-0002-5310-4917
Kyiv, Ukraine

SOME BASIC APPROACHES TO PUBLIC ADMINISTRATION AND ADMINISTRATION OF AIR SAFETY OF STATE AVIATION

Air Safety of aviation of SESU, comprising aircrafts of the An-26 family and Mi-8 helicopters and EC-145 Eurocopters, involved in eliminating the consequences of man-made and natural emergencies as an integrated criterion reflecting the state of the aviation subsystem as part of Ukraine's unified civil defense system, depends on the ability to prevent, prevention, and parry dangerous situations that may accompany aircraft to perform tasks in areas of acceptable and critical risk. In this case, a dangerous situation is understood as a decrease in the quality of operation of technological complex "aircraft — crew — environment", which affects air safety [1]. However, the factors that determine the quality and reliability of the operation of this complex are divided into internal and external. Internal include the deficiencies in the operation of the subsystem itself (organization of flight work, air traffic management, aircraft engineering and maintenance of the aircraft, flight support). To external — those that affect the aviation subsystem (processes that occur directly at the emergency, meteorological conditions at all stages of aircraft flight, the dynamics of atmospheric changes caused by an emergency). If public administration as a mechanism for influencing internal factors can be carried out according to the traditional and historically proven paradigm of

a retroactive approach, then external administrative influence is not possible, only the probabilities of their occurrence, can be determined only the probability of their occurrence and evaluation of acceptable or critical threat level of the safe flight performance. Unfortunately for the second component of the negative impact on the functioning of the aviation subsystem of the system of civil protection, the prognostic mechanism of public administration on a pro-active paradigm is only at the stage of study and scientific substantiation.

Research and publication of their results has been devoted to the search for mechanisms of coordinated public and administrative management for the safe execution of flights by aircraft at acceptable risk. A study of these publications shows that most domestic researchers agree that proactive methods of assessing the risks of flying in appropriate conditions should be based on it. Most scientists researching the problem in this area are convinced that the introduction of pro-active methods can justify further movement towards the creation of an effective mechanism for public safety management. The results of the studies were reflected in both the regulatory documents and the state target programs and [2–4]. The leading idea of these publications, air safety is defined as a dynamic characteristic of the aviation subsystem of the civil protection system; it can be under the reasonable control and air safety in it and can be controlled, if the basis of this management is based on proactive detection of risk factors [5–6].

In the works of leading foreign scientists: B. Lundwal, S. Metcalfe, R. Nelson, D. North, P. Romer, K. Freeman, the proactive approach is classified as innovative, which embodies the most up-to-date understanding of the prognostic process of the functioning of any systems, including the security context [7–12].

In the structure of the SESU, the coordination of flights related to the search and rescue of distressed aircraft relies on the Main Aviation Search and Rescue Coordination Center (GAC DAC). Auxiliary aviation coordination centers operate in the structure of this center in four areas of responsibility of Ukraine, which interact with an extensive network of air traffic management bodies, as well as central, regional and local executive authorities.

Obviously, the reliable operation of such a system is extremely complex mechanism of coordination of common activity of all airspace use entities in the event of aircraft accident that involves the search and rescue aircraft, significantly affecting the efficiency, effectiveness and safety of tasks, in response to the development of an emergency and the elimination of its consequences.

Obviously, such a structure for regulation of flights, especially in the event of an emergency, can hardly be considered rational. It is for these reasons that on October 4, 2001, over the Black Sea, during military missile launches at the joint Ukrainian-Russian training of anti-aircraft missile troops was shot down Tu-154, 66 passengers were killed. For the same reason, on July 17, 2014, the plane Boeing 777 was shot down in the course of Russian armed aggression in eastern Ukraine, 298 people were killed. On January 9, 2020, the passenger plane Boeing 737 was shot down in Iran by two missiles of the “Thor” anti-aircraft missile system. There were 176 people on board, all of them died. All this could not have happened if the system of state administration of air safety and its management had been put in place and clearly worked, based on prognostic proactive methods of modeling possible situations in the air area of responsibility of Ukraine and beyond.

The basic conceptual principle of air safety management, as defined by the Regulations of air safety management system, is to focus on the detection and elimination of deficiencies in the system itself, rather than on errors in the individual actions of aviation personnel, which differently placed emphasis on the implementation of certain traditional principles of management. Here are the following basic principles:

- forward-looking activities aimed at timely detection and eliminate the negative factors that can lead to aviation accident and incidents;
- awareness, which implies an activity based on the maximum awareness of all aviation entities about hazardous factors;
- advance forecasting of hazards in order to assess risks and carry out preventive measures aimed at avoiding or reducing them to an acceptable level.

These principles should be the methodological basis of air safety management theory.

References

1. On approval of the Regulation of air safety management system: order of the State Service of Ukraine of the Aviation Security Supervision dated 25.11.2005 No. 895. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1503-05> (accessed: 02/26/2020).

2. Order № 506-p of March 5, 2008. On approval of the Concept of the State Air Safety Target Program for the period up to 2020. Cabinet of

Ministers of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2009-%D1%80> (accessed: 02/26/2020).

3. Order No. 944 of October 30, 2013. On approval of the Concept of the National Target Program for Air Safety for the Period up to 2023. Cabinet of Ministers of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2013-%D0%BF> (accessed: 02/26/2020).

4. Air Code of Ukraine dated May 19, 2011 No. 3393-VI // Information of Supreme Council of Ukraine. 2011. № 48–49. P. 536. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17> (accessed: 02/26/2020).

5. Zubkov B.V, Minaev E.R Basics of air safety. M .: Transport, 1987. 143 p. URL: <https://www.twirpx.com/file/451294/> (accessed 26/02/2020).

6. Shevchenko V.L. Methodological bases of formation and development of innovative system of air safety of state aviation. Scientific Bulletin: Civil Protection and Fire Safety № 1 (3) 2017. P. 28–33. URL: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/sbcdfs_2017_1_6.pdf (accessed 26/02/2020).

7. Lundvall B-A. National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning / B-A. Lundvall. London, Printer, 1992. 317 p.

8. Metcalfe S. The Economic Foundations of Technology Policy: Equilibrium and Evolutionary Perspectives / S. Metcalfe // Handbook of the Economics of Innovation and Technological Change. Oxford (UK) / Cambridge (US): Blackwell Publishers, 1995. P. 409–512.

9. Nelson R. National Innovation Systems. A Comparative Analysis / R. Nelson. NewYork // Oxford, Oxford University Press, 1993. 560 p.

10. North D. Institutes, institutional changes and the functioning of the economy / D. North // Trans. from English. A.N. Nesterenko; introduction and science. ed. B.S. Milner. M.: Fund of the Economic Book “Beginnings”, 1997. 180 p.

11. Romer P.M. Endogenous technological change / P.M. Romer // Journal of Political Economy. 1990, October. V. 98. № 5. P. 71–102.

12. Freeman C. The National System of Innovation in Historical Perspective // Cambridge Journal of Economics. 1995. № 19 (1), February. P. 5–24.

Панченко Олег Анатолійович
*доктор медичних наук, професор,
Заслужений лікар України, президент
ГО «Всеукраїнська професійна психіатрична ліга»
м. Київ, Україна*

ВИДИ ТА СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Інформаційна безпека є однією з складових частин національної безпеки країни. Створення розвиненого і захищеного інформаційного середовища є неодмінною умовою розвитку суспільства забезпеченню успіху при вирішенні задач у політичній, військовій, соціальній, економічній та інших сферах державної діяльності держави. Останнім часом у світі відбуваються якісні зміни у процесах управління, зумовлені інтенсивним впровадженням сучасних інформаційних технологій у всі сфери життєдіяльності. Разом із зростанням цінності інформаційних даних посилюється небезпека несанкціонованого втручання в роботу інформаційних систем, що може викликати негативні наслідки, як для окремої особи, так і для суспільства в цілому [1; 2; 3].

Наразі для всіх є очевидним, що інформаційна сфера фактично перетинає усі підсистеми національної безпеки будь-якої країни світу, а в умовах переходу до інформаційного стану розвитку суспільства постає визначальною для соціальної та гуманітарної сфер.

У зв'язку з цим в багатьох країнах все більше уваги приділяється проблемам захисту інформації, посиленню алгоритмів забезпечення безпеки даних та пошуків шляхів недопущення несанкціонованого втручання в інформаційне середовище.

Інформаційна безпека — це стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, при якому запобігається завдання шкоди через неповноту, несвоєчасність і недостовірність поширюваної інформації, порушення цілісності та доступності інформації, несанкціонований обіг інформації з обмеженим доступом, а також через негативний інформаційно-психологічний вплив.

У вітчизняній науці, як правило, виділяють два головні види інформаційної безпеки — це інформаційна безпека особистості та інформаційна безпека держави [4; 5].

Інформаційна безпека особистості характеризується як стан захищеності особистості, різноманітних соціальних груп та об'єднань людей від впливів, здатних проти їхньої волі та бажання змінювати психічні стани і психологічні характеристики людини, модифікувати її поведінку та обмежувати свободу вибору.

Під інформаційною безпекою держави розуміють створення безпечних умов існування інформаційних технологій, які включають питання захисту інформації, як такої інформаційної інфраструктури держави, інформаційного ринку та створення безпечних умов існування і розвитку інформаційних процесів.

При цьому ефективність інформаційної безпеки держави вагомою мірою характеризується ефективністю вжитих заходів із забезпечення інформаційної безпеки особистості.

У свою чергу інформаційна безпека держави та інформаційна безпека особистості має дві складові: інформаційно-технологічну та інформаційно-психологічну [6; 7].

Інформаційно-технологічна складова полягає у можливості та обсягу доступу до інформаційних ресурсів, розвитку і за потреби захисту власних інформаційних ресурсів, використанні новітніх інформаційних технологій створенні, обробці та поширенні інформації, забезпеченні конфіденційності, цілісності та доступності приватної інформації, в тому числі інтелектуальної власності.

Інформаційно-психологічна складова — це стан захищеності психіки від дії різноманітних інформаційних чинників, що перешкоджають або ускладнюють формування і функціонування адекватної інформаційно-орієнтаційної основи соціальної поведінки людини, перешкоджають процесу її соціалізації особистості та в цілому негативно впливають на життєдіяльності її в сучасному суспільстві.

З цього випливає, що інформаційно-технологічна складова інформаційної безпеки за своєю суттю та завданням у більшій мірі притаманна саме інформаційній безпеці держави, оскільки досягнення максимально ефективного результату можливо тільки із залученням значних фінансових та трудових ресурсів.

У свою чергу ефективність інформаційно-психологічної складової інформаційної безпеки залежить від індивідуально-психологічних особливостей і загальних характеристик, закономірностей функціонування психіки кожної людини та інформаційних бар'єрів.

Можливості впливу інформаційного простору на людину визначаються індивідуальними особливостями сприймання інформації і є досить обмеженими. Такими обмеженнями виступають інформаційні бар'єри. Вони є тим фактором, який обмежує ступінь впливу інформаційного простору на формування особистості [5; 6; 7]. Профільні науковці наводять наступну класифікацію таких бар'єрів:

- географічні — визначаються відстанню між джерелом та споживачем інформації;
- історичні (часові) — визначаються часовим проміжком між моментом появи та моментом споживання інформації;
- державні — визначаються як наявністю державних кордонів, так і відмінностями державно-адміністративного устрою;
- відомчі — визначаються, в першу чергу, функціональною структурою й функціями тих чи інших установ й організацій;
- режимні — є найбільш характерними для спецслужб, спрямовані на запобігання витоку конфіденційної інформації з метою охорони державної та військової таємниці;
- економічні — виникають як результат нестачі економічних ресурсів, необхідних для нормального обміну інформацією;
- технічні — виникають внаслідок недостатньої розвиненості технічних засобів, що перешкоджає руху інформаційних ресурсів;
- мовні — є результатом семантичної невідповідності різноманітних систем;
- термінологічні — виникають в результаті взаємодії різноманітних предметних областей;
- психологічні — є наслідком відсутності психологічної готовності з боку індивіда до сприйняття інформації;
- резонансні — є результатом прагматичної невідповідності інформаційних масивів потребам конкретного споживача.

До наведеної класифікації слід ще додати психофізіологічні можливості індивіда, які також виступають в ролі обмеження доступу до інформації. Фізіологічні можливості людини щодо сприйняття інформації обмежені 40–50 біт/сек. Реальна швидкість сприйняття інформації ще нижче. Зростаючі інформаційні потоки призводять до появи психологічного перевантаження і почуття дискомфорту, а в результаті часткове або повне не сприймання інформації. Тобто виникає феномен, коли в умовах «інформаційного буму» відчувається «інформаційний голод», людина занурюється в «інформаційному смітті» і не може отримати потрібну їй інформацію.

Зменшення інформаційних бар'єрів, в умовах коли це є можливим, повинно бути пріоритетним завданням держави в частині посилення інформаційної безпеки особистості.

Належне забезпечення інформаційної безпеки особистості та, особливо, інформаційно-психологічної її складової, постає одним із найважливіших чинників забезпечення безпеки держави, тому що має відношення до свідомості людини, її переконань, сенсів, ідеалів і впливає на її поведінку, життя та діяльність, тим самим визначаючи ефективність внеску людини у спільне благо, ступінь корисності або загрози її для решти суспільства.

Література

1. Богущ В. М., Юдін О. К., Інформаційна безпека держави. К.: «МК-Прес», 2005. 432 с.
2. Гуцу С. Ф. Правові основи інформаційної діяльності: навч. посіб. Х.: Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. 48 с.
3. Деремо В. Н. Теоретико-методологічні засади класифікації загроз об'єктам інформаційної безпеки // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2015. № 2. С. 16–22.
4. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України: монографія. Одеса: Юридична література, 2003. 472 с.
5. Марущак А. І. Інформаційно-правові напрями дослідження проблем інформаційної безпеки // Державна безпека України. 2011. № 21. С. 92–95.
6. Остроухов В., Петрик В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України // Політичний менеджмент. 2008. № 4. С. 135–141.
7. Степко О. М. Аналіз головних складових інформаційної безпеки держави // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: Економіка, право, політологія, туризм. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2011. Вип. 1(3). С. 90–99.

Робочий Віктор Валентинович

аспірант

Одеського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління

при Президентові України

м. Одеса, Україна

ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Децентралізація — процес передачі повноважень і бюджетних надходжень від державних органів до органів місцевого самоврядування. Основне завдання реформи — створити умови для розвитку громад та наблизити послуги до людей шляхом формування заможних громад, передачі більшої частини повноважень на базовий рівень управління та чіткого розмежування функцій між рівнями управління, а також гарантувати належне ресурсне забезпечення місцевого самоврядування [2]. Безперечно в умовах розпочатих інтеграційних процесів, розвиток самодостатнього місцевого самоврядування є одним із головних пріоритетних напрямків державної політики України, про що свідчить прийнята у 2014 році Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, стратегічною метою якої є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою забезпечення соціальної та економічної єдності держави, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, активізації економічної діяльності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних та інших стандартів для кожного громадянина незалежно від місця проживання [3], органи місцевого самоврядування мають дуже важливе завдання щодо створення належних умов для економічного зростання територій відповідальності та поліпшення якості життя населення, що проживає на них.

В Україні з 2014 року тривають заходи з децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування шляхом створення спроможних об'єднаних територіальних громад (далі — ОТГ) [1]. Станом на 10 січня 2020 року, в Україні створено 1029 об'єдна-

них територіальних громад з населенням 11,7 мільйонів людей. Перспективними планами формування територій громад охоплено 90,3% території країни. Однак ще майже 10% території залишається без проектних громад. Найбільш проблемними залишаються Одеська, Київська області; багато невирішених питань у Вінницькій, Черкаській та Львівській областях [6]. Про це йдеться у звітних матеріалах на відповідному офіційному сайті Кабінету Міністрів України, наводяться узагальнені відомості про хід розпочатих процесів і перебіг основних подій, що відбуваються у країні в межах виконання заходів децентралізації. Але вони, особливо цифрові показники, у своїй більшості відображають узагальнені відомості. Наприклад, «... зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України дозволили провести фінансову децентралізацію: місцеві бюджети за останні роки зросли на 165,4 млрд. грн: з 68,6 млрд. в 2014 до 234 млрд. грн в 2018 році [4]. Дійсно зміни величезні, але мова йдеться загалом за країну, а про окремі ОТГ, особливо сформовані задля виконання планів, зокрема, у сільській місцевості на наш погляд належної уваги не надається.

Таким чином, обраний Україною шлях соціально-економічних реформ вимагає глибокого розуміння управлінських процесів, які відбуваються на регіональному рівні, та системних кроків щодо їх спрямування на досягнення європейських стандартів, адже на рівень ОТГ передано більш широкі повноваження та фінанси. Але широкі повноваження стосуються усіх ОТГ, а от фінансування різних ОТГ суттєво відрізняються одна від іншої. Дійсно величезні можливості з'явилися у громад великих міст і населених пунктів, які були потужними і до проведення заходів з об'єднання громад. Гірша ситуація в ОТГ, що сформовані за рахунок об'єднання громад у сільській місцевості навколо відносно потужних громад за територіальним принципом. В цих умовах такі ОТГ, крім значно розширених повноважень та відповідальності, отримали у спадок обмежену кількість підприємств, установ і організацій, що працюють на території відповідальності та є тим потенціалом, завдяки якому мають бути забезпечені ті величезні фінансові надходження до бюджету громади, а також порушену інфраструктуру: відсутність закладів торгівлі, освіти, охорони здоров'я, налагодженого транспортного зв'язку в межах ОТГ до всіх населених пунктів, що увійшли до їх складу тощо... В деяких населених пунктах ОТГ відсутні навіть звичайні крамниці; через відсутність належного стану транспортних доріг надання медичної допомоги у передбачені чинними нормативами часу, перевезення дітей до опорних шкіл

ускладнено, а іноді взагалі неможливо. Отже, громада за територією та населенням значно зросла, але через спадковість, про яку зазначено вище, значного фінансового покращення в таких ОТГ не відбулося. Вищезазначене вказує на те що, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних та інших стандартів для громадян таких ОТГ не відбулося.

Тому подальше виконання заходів децентралізації потребує не лише формального розподілу повноважень та закріплення їх у законодавчих і нормативно-правових актах, але й детального аналізу результатів процесів, що відбуваються, як у спроможних (заможних) громадах, відносно успішних, так і тих, що в силу різних причин не здатні самостійно вирішувати покладені на них завдання.

Найголовнішими причинами неспроможності ОТГ в сільській місцевості самостійно вирішувати покладені на них завдання вважаємо дві ключові причини: перша — відсутність належної підготовки у знов обраних керівників громад (наявність життєвого досвіду та практики керівництва навіть великим підприємством не дає в повній мірі знань тих повноважень, що покладаються на місцеві органи самоврядування у сучасних умовах та певних знань і вмінь щодо організації їх виконання в межах території відповідальності); друга — невідповідність фінансового забезпечення значному обсягу невирішених, накопичених за довгі роки проблем, що змушує визначатися з пріоритетами та шукати шляхи додаткового фінансування.

Для зменшення впливу зазначених причин на перебіг подальших подій пропонується:

- регіональну політику держави спрямовувати на збалансований розвиток регіонів і місцевостей країни, яка має ґрунтуватись на підтримці відсталих з них;
- проводити обов'язкову підготовку (перепідготовку) осіб ОТГ у загальнодержавній системі підготовки державних службовців;
- надання центральними органами влади практичної допомоги щодо залучення зовнішніх інвестицій та фінансів приватного сектору до вирішення соціально-економічних питань відповідних територій.

Одним із шляхів вирішення другої причини на нашу думку має бути застосування державно-приватного партнерства (далі — ДПП). Разом з цим, за даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні станом на 01.01.2019 на засадах ДПП укладено 189 договорів, з яких реалізується 58 (42 договори концесії, 15 договорів про спільну діяльність, 1 договір державно-приватного

партнерства), 131 договір не реалізується (4 договори — закінчено термін дії, 14 договорів — розірвано, 113 договорів — не виконується) [5], що вказує на вкрай повільний розвиток такого важливого у демократичному суспільстві виду взаємодії влади та населення.

Таким чином, в умовах перехідного періоду, коли система державного управління коригується на користь децентралізаційних перетворень; коли зосереджена раніше влада передається на місця; коли належним чином не налагоджена дієва система управління та механізми реалізації розширених повноважень на місцевому рівні, з метою недопущення поглиблення диспропорцій у соціально-економічному розвитку окремих ОТГ і відповідних регіонів країни роль держави повинна залишатися ведучою розпочаті в Україні процеси децентралізації влади потребують глибокого розуміння управлінських процесів, які відбуваються на місцевому рівні.

Література

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-19.
2. Наконечний В.В. Основні світові моделі місцевого самоврядування: порівняльний аналіз / В.В. Наконечний // Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 1 (44). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-1/doc/5/03.pdf>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року».
4. Реформування місцевого самоврядування — це ще один крок до Європи. URL: <http://chervlada.gov.ua/sub/rda/prescentr/novini/reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-ce-sche-odin-krok-do-evropi/>
5. Стан здійснення ДПП в Україні. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=PravoviZasadiDiialnosti>
6. Що у розвитку громад і територій відбулося за 2019 рік — дані моніторингу децентралізації. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>;

Романенко Євген Олександрович

*доктор наук з державного управління, професор,
проректор, Заслужений юрист України*

Міжрегіональна академія управління персоналом

ORCID: 0000-0003-2285-0543

м. Київ, Україна

Дацій Олександр Іванович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи*

Міжрегіональна академія управління персоналом

ORCID: 0000-0002-7436-3264

м. Київ, Україна

Щокін Ростислав Георгійович

*доктор юридичних наук, доцент, Президент,
Заслужений працівник фізкультури та спорту України*

Міжрегіональна академія управління персоналом

ORCID: 0000-0002-0836-8315

м. Київ, Україна

Мірошниченко Олексій Валентинович

*кандидат економічних наук,
виконавчий Віце-президент Конфедерації роботодавців України,*

Президент, Заслужений економіст України

Інститут професійних кваліфікацій

ORCID: 0000-0001-7184-9560

м. Київ, Україна

Колишко Родіон Анатолійович

кандидат юридичних наук, директор

Інститут професійних кваліфікацій

ORCID: 0000-0003-3981-3888

м. Київ, Україна

Придуманов Сергій Олексійович

кандидат фізико-математичних наук, Віце-Президент

Інститут професійних кваліфікацій

ORCID: 0000-0003-2628-4788

м. Київ, Україна

НОВИЙ ІМПУЛЬС ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ В ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ

Трансформаційні процеси, пов'язані з європейською інтеграцією, позитивні результати реформ, підвищення конкурентоспроможності економіки передбачають реформування національної системи підготовки кадрів. Проблема, яка потребує розв'язання, є невідповідність професійної освіти України потребам національної економіки і суспільства, суттєве зниження обсягів підготовки кваліфікованих кадрів та погіршення якості професійної освіти упродовж 1992–2019 років. Основні складові проблеми:

- неготовність випускників працювати за фахом;
- незадоволеність ринку праці якістю освіти, що призводить до потреби у додатковому навчанні на робочому місці, розширення системи навчання на підприємствах;
- низький рівень роботи закладів освіти, включаючи неефективне використання бюджетних коштів, про що свідчить надмірно велика частка випускників закладів освіти, які не працюють (часто взагалі не планують працювати) за здобутими професіями;
- неефективне використання найкращого для навчання часу здобувачів освіти з питань здобуття професійних компетентностей;
- встановлення вимог до наявності досвіду самостійної професійної діяльності (стажу роботи) у випускників закладів освіти, які влаштовуються на роботу вперше.

Одним із провідних світових лідерів у сфері підготовки кваліфікованих кадрів на сьогодні виступає Європейський Союз, який завдячує цьому дуальній системі професійної освіти і навчання. Термін «дуальна система» (від лат. *dualis* — *подвійний*) був введений у педагогічну термінологію в середині 60-х років минулого століття у ФРН — як нова, більш гнучка форма організації професійного навчання. Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти передбачає усунення основних недоліків традиційних форм і методів навчання майбутніх кваліфікованих робітників, подолати розрив між теорією і практикою, освітою й виробництвом, та підвищити якість підготовки кваліфікованих кадрів із урахуванням

вимог роботодавців у рамках нових організаційно-відмінних форм навчання. Зараз дуальна система освіти впроваджена у майже 60 країнах світу. Роботодавці і заклади освіти разом готують кадри в Австрії, Швейцарії, Данії. У Німеччині майже дві третини учнів дуальної системи освіти проходять навчання на середніх і великих підприємствах. Німецькі підприємства щороку укладають понад півмільйона угод щодо професійної освіти. Німецька профтехосвіта передбачає укладання тристороннього договору між підприємством, учнем і професійною школою. Ці документи видаються та реєструються торгово-промисловими палатами. Більше половини свого часу учні проводять на виробництві. Підприємство виплачує компенсацію інструкторам. Учні отримують 300–800 євро на місяць. Після іспиті учень отримує три свідоцтва: від професійної школи, підприємства і свідоцтва про професію від торгово-промислової палати.

Заклади професійної освіти України мають різне спрямування і надають майже 430 професій. Загалом станом на 1 січня 2019 року в Україні функціонувало 754 заклади, в яких навчалося 253 920 учнів. Концепція дуальної освіти, яку вже зараз практикують в Україні, взяла за основу німецьку модель. Проект запустили ще чотири роки тому на базі трьох закладів професійно-технічної освіти за трьома спеціальностями: маляр, кухар і токар. Було випущено у 2017 році три експериментальні групи. Цей випуск показав гарні результати — 97% випускників були працевлаштовані, підвищення якості професійної підготовки — 12–17%. Тому в наступному навчальному році проект отримав поширення: елементи дуальної освіти були запроваджені у 49 закладах професійної освіти з 54 робітничих професій у 25 регіонах. У 2019 році дуальну освіту застосовують у 262 закладах профосвіти, а для втілення проекту залучені 1160 роботодавців та 12 444 учні. Навчання проходило за 190 професіями.

Відповідно до частини дванадцятої статті 9 Закону України «Про освіту», пункту 1 плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 214, Міністерство освіти і науки України наказом від 12.12.2019 р. № 1551, який зареєстрований в Міністерстві юстиції України 20.02.2020 р., затвердило та ввело в дію з 6 березня 2020р. Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти.[1] Це Положення визначає підстави, умови та порядок здобуття професійної (професійно-технічної) освіти за дуальною формою у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

У Положенні чітко зазначено, які договори мають укласти підприємець з адміністрацією закладу профосвіти, якими є основні етапи організації освітнього процесу за дуальною формою. Там також зазначається, яку відповідальність нестиме заклад упродовж усього періоду співпраці і чому підприємство має визначати для учня наставника.

Література

1. Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти // Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2019 № 1551.
2. О профессионально-техническом образовании. Закон Украины от 10.02.1998 г. № 103/98-ВР.
3. Romanenko Ye. O., Chaplay I. V. Modern administrative tool of the innovative development of the enterprise / Yevhen Oleksandrovych Romanenko, Iryna Vitaliivna Chaplay // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (2016). С. 268–275.

Шойко Василь Анатолійович

кандидат історичних наук, доцент,

Заступник начальника інституту — головний інженер

Український науково-дослідний інститут цивільного захисту;

доцент кафедри публічного адміністрування

Міжрегіональна Академія управління персоналом

м. Київ, Україна

ДОІНСТИТУЦІЙНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У процесі інституціоналізації механізмів державного управління у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, в контексті набуття даною сферою різних системних характеристик, властивим цілісним системам, першим значущим та змістовним етапом розвитку механізмів державного управління у сфері цивільного захисту був доінституційний (X ст. до н.е. — XVIII ст.н.е.).

На мою думку, назва цього періоду — «доінституційний», його значна тривалість (майже 5 тисяч років), а, також, верхня часова межа — XVIII століття — є дещо дискусійними. По-перше, найважливішим інститутом громадянського суспільства, створеним для вирішення, серед іншого, проблем усунення військових загроз та надзвичайних ситуацій будь-якого іншого походження виступали найперші держави.

У стародавні часи, вирішення цих проблем було вирішальним фактором появи первинних міст-держав на землях Стародавнього Світу. Це не прямо, а опосередковано зазначається у відомостях багатьох історичних документів.

Достовірним історичним фактом є те, що найпершими державами було організовано власні механізми роботи органів державної влади. До їх складу входили різні керівні органи, у своїй більшості, одноособові (король, імператор, фараон, хан, цар тощо), які грали роль невід'ємного атрибута державності. Складно уявити, щоб керівні органи державної влади стародавніх та середньовічних держав не виконували один зі своїх прямих обов'язків, а саме не організовува-

ли протистояння військовим загрозам, або надзвичайним ситуаціям будь-якого походження [1, с. 15–16].

Власне, так само думає і Н. Клименко, яка справедливо зауважує, що під час усунення наслідків надзвичайних ситуацій державі та її керівним органам належала головна роль.

По-друге, навіть рабовласницькі держави того часу мали таку основну державну інституцію, як армія (військо), яка створювалася спеціально для протистояння озброєним конфліктам.

Сили війська застосовувалися для подолання не лише воєнних загрози, а і народних бунтів, повстань та, як сміливо можна припустити, для усунення наслідків природних лих. Наприклад, українські дослідники розвитку механізмів державного управління у країнах Стародавнього Сходу зауважують, що в деяких країнах — Ассирія, Карфаген, Китай, Межиріччя, Єгипет, Індія — армія перетворилася на основний засіб ефективного державного управління. Тобто, якщо спочатку для вирішення територіальних конфліктів та суперечок в якості рушійної сили використовувалося народне ополчення, то, з плином часу, почали засновуватися наймані підрозділи та військові частини, які стали дієвими засобами зміцнення влади держави та залучалися до вирішення конфліктів як всередині країни, так і ззовні.

По-третє, у найдавніших правових документах, таких як: закони царя Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.), Артхашастрі (IV ст. до н.е.), законах Ману (II ст. до н.е.) вже згадуються деякі правові норми стосовно надзвичайних ситуацій та непереборної сили, що мають юридичне значення, як в особистих, так і в публічних відносинах.

Н. Клименко у своїх публікаціях наводить відомості про існування у Стародавній Русі певних організаційних форм діяльності людей, які створювалися для виконання заходів стосовно запобігання та усунення надзвичайних ситуацій і їхніх наслідків, а саме: служби пожежної безпеки, карантинні загони тощо [1].

Поза тим, варто зауважити, що спеціально підготовлені бригади людей намагалися захистити державні землі і навіть цілі регіони шляхом зведення захисних укріплень та споруд, наприклад, підземних комунікацій, ровів, валів, мурів (Великий Китайський мур). Такі заходи дозволяли цивільному населенню та військовим загонам тримати оборону від облоги і нашеств'я ворогів [2].

На мою думку, зазначені факти є достатнім історичним свідченням процесу ранньої інституціоналізації механізмів державного управління та законодавства у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та їхніх наслідків. У своїй сукупності,

це дає вагомі підстави вважати, що ще задовго до XVIII століття механізми державного управління у сфері боротьби з наслідками природних лих, пожеж, бунтів, нападами ворогів тощо мали інституційне підґрунтя.

Література

1. Андреев С. О. Державні системи цивільного захисту: інституціональні засади та проблеми розвитку: монографія / С. О. Андреев; Нац. акад. держ. упр. При Президентові України. Х.: Тім Пабліш Груп, 2017. С. 432 с.
2. Лещенко О. Я. Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 21.01.01 — основи національної безпеки держави (політичні науки) — Національний інститут стратегічних досліджень. Київ. 2020. С. 293.

Section 2.

ECONOMY AND ENTERPRISE MANAGEMENT

Міщук Євгенія Володимирівна
*к.е.н., доцент кафедри обліку, оподаткування,
публічного управління та адміністрування
Криворізький національний університет
М. Кривий Ріг, Україна*

РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ДОЦІЛЬНОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ЗАХОДУ

Важливим кроком обчислення рівня економічної безпеки підприємства (далі по тексту — РЕБп) являється пошук двох ключових складових. Перша із них уособлює частину недоотриманого позитивного фінансового результату діяльності підприємства, що виникла внаслідок дії небезпек / загроз різної етимології [1]. Друга складова представляє собою частину невитрачених коштів на обов'язкові заходи (програми, проекти тощо), пов'язаних із задоволенням інтересів стейкхолдерів цього підприємства і потрібних, насамперед, саме їм [2].

Очевидно, що як рутинна поточна діяльність, так і втілення у життя довгострокових програм і проектів обумовлюють динаміку багатьох економічних показників, у т.ч. фінансового результату та указаних вище витрат. Стратегічні заходи підприємства визначаються його довгостроковою візією, місією та цілями. Варіантами стратегічних заходів, що впливають на РЕБп можуть бути:

- розробка та впровадження нових продуктів (продукції, послуг), що може сприяти збільшенню прибутковості підприємства та розширенню його ринкової частки;
- збільшення ринкової присутності в інших регіонах або країнах, що може допомогти підприємству займати нові позиції на ринку, розширюючи свою клієнтську базу та підвищуючи доходи;

- оптимізація виробничих процесів, впровадження новітніх технологій (як діджиталізація) та удосконалення логістичних систем, що можуть знизити витрати та покращити якість продукції, тим самим, сприяючи росту фінансового результату;
- інноваційні проекти, що дозволяють підприємству стати конкурентоспроможнішим, здатним задовольняти змінні потреби споживачів і виходити вперед на ринку, збільшуючи фінансовий результат;
- встановлення стратегічних партнерств з іншими підприємствами або організаціями, що може створити нові можливості для розвитку підприємства, сприяти спільним інноваціям та росту фінансового результату діяльності усіх учасників партнерства.

Разом із цим, зміна величини фінансового результату і динаміка обов'язкових витрат не завжди корелюють між собою. У ряді випадків можна спостерігати позитивну різноспрямованість та/або негативну (з позиції стейкхолдерів) одновекторність. Розглянемо детальніше на прикладі двох стратегічних заходів.

Перший захід — випуск нового виду продукції (стратегічний захід 1). Логічно, що зростання фінансового результату за підсумками впровадження даного заходу є очікуваним наслідком для підприємства. Другий захід — екомодернізація підприємства (проекти з декарбонізації, програми досягнення вуглецевої нейтральності тощо) (стратегічний захід 2). Даний захід (що є цілою низкою проектів та програм), як правило, супроводжується зростанням ековитрат. Своєю чергою, втілення в життя екомодернізації промислового підприємства входить до інтересів великого числа стейкхолдерів, серед яких можна указати не лише на мешканців тієї території, забруднення котрої здійснюється через діяльність підприємства, але й міжнародні інституції тощо. Екологічні заходи є не просто частиною інтересів і безпеки стейкхолдерів, а в ряді випадків диктується умовами подальшої співпраці з боку міжнародних стейкхолдерів. Тож, сума екологічних витрат уособлює частину безпеки відповідних груп стейкхолдерів підприємства. Ми говоримо про частину безпеки, адже окрім екологічних інтересів, дані стейкхолдери мають й інші: соціальні, фінансові тощо.

Розглянемо ситуацію, коли заходи з випуску на ринок нового виду продукції та екомодернізація підприємства відбуваються одночасно.

Проаналізуємо випадок № 1. Урахуємо, що ресурси, у т.ч. фінансові, є обмеженими. Це впливає на управління витратами, у т.ч.

політику фінансування одних заходів за рахунок економії на фінансуванні інших.

Припустимо, що під час реалізації та фінансування проекту з випуску нового виду продукції підприємство заощаджує на екомодернізації. У реаліях українських промислових підприємств — це цілком імовірний сценарій. У цьому разі, матимемо таку нерівність;

$$\Delta\Phi P_{c31} \rightarrow \max, \quad (1)$$

при

$$\Delta O B_{c32} \rightarrow \min; \quad (2)$$

де $\Delta\Phi P_{c31}$ — зміна фінансового результату у наслідок реалізації стратегічного заходу 1, грн.;

$\Delta O B_{c32}$ — зміна (скорочення за умовами прикладу) витрат на екомодернізацію унаслідок впровадження відповідного стратегічного заходу, грн.

Проте, як ми зазначили раніше, для обчислення РЕБп потрібно знаходити не абсолютні значення вищенаведених показників, а недоотриману величину — у контексті фінансового результату та невитрачену суму — у контексті обов'язкових витрат-виразників інтересів стейкхолдерів. Тому в оцінюванні РЕБп за прикладом, який розглядається, слід констатувати наступне:

$$\Delta\Delta\Phi P_{c31} - \Delta\Delta\Phi P_{без_{c3}} < 0, \quad (3)$$

при

$$\Delta\Delta O B_{c32} - \Delta\Delta O B_{без_{c3}} > 0; \quad (4)$$

де $\Delta\Delta\Phi P_{c31}$, $\Delta\Delta\Phi P_{без_{c3}}$ — величини недоотриманої частини позитивного фінансового результату відповідно при впровадженні стратегічного заходу 1 та без цього заходу, грн;

$\Delta\Delta O B_{c32}$, $\Delta\Delta O B_{без_{c3}}$ — невитрачені суми обов'язкових витрат на екомодернізацію, грн.

Зробимо уточнення: найбільш вдалим виразником позитивного фінансового результату підприємства з позиції безпеки економічних інтересів підприємства, на наш погляд, являється прибуток до оподаткування. Однак, розуміючи різноплановість можливих завдань, що можуть ставитися перед дослідником, ми не виключаємо інші види прибутку. Більше того, вважаємо можливим розповсюдити логіку такого підходу, запозиченого нами у автора роботи [1] й на різні показники оцінки бізнесу (грошової доданої вартості, ринкової вартості та інші).

Отже, за умовами прикладу, невитрачені суми обов'язкових витрат для задоволення інтересів стейкхолдерів в екомодернізації підприємства без впровадження стратегічного заходу 1 є меншими, ніж при його реалізації. З позиції безпеки інтересів певних

стейкхолдерів, стратегічний захід 1 є не доцільним. Однак, якщо розглядати недоотриману частину фінансового результату, то реалізація цього заходу веде до її скорочення. Тому, з позиції підприємства, стратегічний захід 1 є доцільним. Вплив вищезгаданих змін на РЕБп можна формалізувати наступним чином:

Висновок за показником $\Delta\Phi P_{c31} \rightarrow \uparrow РЕБп$; (5)

Висновок за показником $\Delta\Delta O B_{c32} \rightarrow \downarrow РЕБп$. (6)

Проаналізуємо випадок № 2. Припустимо, що під час реалізації довгострокового проекту екомодернізації підприємства, усі обов'язкові за ним витрати фінансуються повною мірою. Однак у наслідок цього, зростає сума недоотриманого позитивного фінансового результату. Формалізація такої ситуації відображається наступним чином:

$\Delta\Phi P_{c32} \rightarrow \min$, (7)

при

$\Delta O B_{c32} \rightarrow \max$. (8)

Нерівності 7 і 8 вказують на те, що, на перший погляд, з позиції підприємства стратегічний захід не є доцільним, але з позиції стейкхолдерів, навпаки — екомодернізація доцільна.

Для того, щоб зробити остаточний висновок про вплив стратегічного заходу на РЕБп, потрібно розрахувати показник за наведеною у роботі [2] формулою: як відношення суми недоотриманого позитивного фінансового результату та невитраченої суми обов'язкових витрат до заздалегідь визначеної суми фінансового результату, величина котрого задовольнятиме економічні інтереси підприємства повною мірою. Якщо в цій формулі урахувати дві величини недоотриманого позитивного фінансового результату та дві величини невитрачених обов'язкових сум, ми отримаємо критерій оцінки доцільності стратегічного заходу:

$РЕБп_{c3N} - РЕБп_{без_{c3}} > 0 \rightarrow \max$, (9)

де $c3N$ — N -й стратегічний захід.

Таким чином, запропоновані методичні підходи до оцінки доцільності стратегічних заходів характеризуються практичною цінністю, особливо у сучасних умовах економічної кризи, наслідками котрої стануть масові банкрутства та ліквідації підприємств, які не впровадять відповідні заходи для підтримки власної економічної безпеки.

Література

1. Нусінова О.В. Основи оцінки економічної безпеки підприємств: теоретичні та практичні аспекти. Київ: ТОВ «ПанТот», 2012. 412 с.
2. Міщук Є.В. Методологія оцінювання економічної безпеки стейкхолдерів підприємства як складника його економічної безпеки. Вісник КНУТД. Серія: економічні науки. 2019. № 6 (136). С. 78–84.

Section 3. INTERNATIONAL ECONOMICS

Саидкаримова Матлюба Ишановна

доцент

*Ташкентский государственный технический университет
г. Ташкент, Узбекистан*

Турсунов Алишер Мухамадназирович

доцент

*Ташкентский государственный технический университет,
г. Ташкент, Узбекистан*

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Распад бывшего Союза, а вместе с ним внешнеторговых и внешнеэкономических структур, реальное отсутствие их в республике, продиктовали необходимость ускоренного формирования собственной системы управления внешнеэкономическим комплексом, выработки собственных принципов налаживания внешних связей, самостоятельного пути интегрирования Узбекистана в мировую экономическую систему. Это выдвинуло на первый план задачу постепенной либерализации внешнеэкономической деятельности с резким сокращением административных ограничений и замещением их общепринятыми международными нормами и правилами, рыночными инструментами регулирования внешней торговли.

В первые же годы независимости была создана нормативно-правовая база, стимулирующая развитие внешнеэкономического потенциала республики: были приняты Законы «О внешнеэкономической деятельности», «Об иностранных инвестициях и гарантиях деятельности иностранных инвесторов» и др., согласно которым в целях стимулирования расширения внешнеторговых связей был введен ряд льгот: отменены таможенные пошлины на

импорт товаров и существенно снижены таможенные пошлины на экспорт отечественной продукции, а экспорт продукции предприятий с иностранными инвестициями вовсе не облагался пошлинами; для повышения заинтересованности предприятий в расширении своей материальной базы многие из них освобождались от обязательной продажи Центральному банку части валютной выручки.

За годы независимости выработаны и последовательно проводятся в жизнь основные принципы построения внешней политики Узбекистана:

- во-первых, проведение целенаправленной политики по дальнейшей либерализации внешнеэкономической деятельности;
- во-вторых, дальнейшее совершенствование правовых, социально-экономических и других условий, обеспечивающих широкое привлечение прямых капитальных вложений в экономику республики;
- в-третьих, последовательное проведение политики открытых дверей в отношении тех иностранных инвесторов, которые поставляют в республику технологию мирового уровня, оказывают содействие в создании современной структуры народного хозяйства;
- в-четвертых, концентрация средств на наиболее важных приоритетных направлениях, обеспечивающих независимость республики, а также связанных с выпуском конкурентоспособной продукции.

Надо отметить, что государство продолжает поддерживать субъектов внешнеэкономической деятельности. Так, за последние годы был принят ряд указов и постановлений руководства страны, такие как: Постановление Президента Республики Узбекистан № ПП-3220 от 21.06.2017 «О мерах по дальнейшей поддержке отечественных организаций-экспортеров и совершенствованию внешнеэкономической деятельности», Указ Президента Республики Узбекистан № УП-5286 от 15.12.2017 г. «О дополнительных мерах по стимулированию экспорта и обеспечению конкурентоспособности отечественных товаров на внешних рынках», Постановление Президента Республики Узбекистан № ПП-4337 от 24.05.2019 г. «О мерах по расширению механизмов формирования и страховой защиты экспортной деятельности».

Реформы правительства, проводимые в последние годы и направленные на стимулирование экспорта, оптимизацию импорта и, в целом политика, реализуемая в стране с целью достижения сбалансированности внешней торговли, способствовали существенному положительному сдвигу во внешнеэкономической

деятельности — объемы внешней торговли Узбекистана растут из года в год. Так, если в 2010 году внешнеторговый оборот республики составлял 22199 млн.\$, то в 2019 году он составил 42200 млн.\$, т.е. вырос почти в 2 раза. При этом экспорт вырос с 13023 до 17900 млн.\$ (в 1,37 раза), а импорт — с 9175,8 до 24300 млн. \$ (в 2,65 раза). В результате в стране увеличились золотовалютные резервы (сегодня они превышают 26 млрд. \$), т.е. возросла устойчивость нашей экономики к изменениям внешнего рынка.

Сегодня Узбекистан осуществляет внешнеторговые отношения со 193 странами мира. Наибольший внешнеторговый оборот осуществляется с такими странами, как Китай (18,1%), Россия (15,7%), Казахстан (8,0%), Республика Корея (6,5%), Турция (6,0%), Германия (2,0%). В целом во внешнеторговых связях Узбекистана можно выделить 2 направления: СНГ и страны дальнего зарубежья, доли которых в структуре экспорта и импорта представлены в табл. 1.

Развитие международных экономических отношений, как известно, способствует устойчивому росту экспорта. Реформы, реализуемые для повышения экспортного потенциала страны, государственной поддержки экспортеров и расширения номенклатуры экспортоориентированной продукции позволили увеличить количество экспортеров и сегодня их число достигло 5895 единиц.

В структуре экспорта преобладает экспорт энергоносителей и нефтепродуктов (19,1%), услуг (21,9%), текстиля и текстильных изделий (9,8%), продовольственных товаров (7,3%), цветных металлов

Таблица 1

Внешняя торговля Республики Узбекистан, млн. \$

Показатель	2010 г.	2019 г.	2019 г. в % к 2010 г.
Внешнеторговый оборот, всего	22199	42200	190,1
в т.ч. страны СНГ	9369,2	14585,8	155,7
Зарубежные страны	12830	27614,2	215,2
Экспорт	13023	17900	137,4
в т.ч. страны СНГ	5647,7	6372,4	112,8
Зарубежные страны	7375,7	11527,6	156,3
Импорт	9175,8	24300	264,8
в т.ч. страны СНГ	3721,5	8213,4	220,7
Зарубежные страны	5454,3	16086,6	295,0

Источник: Государственный Комитет Республики Узбекистан по статистике.

и изделий из них (6,0%). [5]. По экспорту ведущими партнерами являются Китай (18,1% объема экспорта), Россия — 12,5%, Казахстан — 7,4%, Турция — 6,5%, Афганистан — 5,0%. [5]. В состав экспортируемых товаров этим странам входят группа энергоносителей и нефтепродуктов, химическая продукция и изделия из нее, а также продовольственные товары.

Что касается импорта, то основная часть импорта также осуществлялась в основном из Китая — 17,8% в общем объеме импорта, России — 23,2%, Республики Корея — 8,8%, Казахстана — 8,7%, Турции — 5,1%, Германии — 3,5%, США — 1,4%. [5]. Положительные изменения произошли и в товарной структуре импорта. Так, произошло увеличение объемов импорта тех видов продукции, которые не производятся в республике и необходимы для воспроизводственного цикла предприятий. Это — рост импорта машин и оборудования, химической продукции, цветных и черных металлов. Структура ВЭД Р Уз приведена в табл. 2.

Таким образом, во внешней торговле Республики Узбекистан из года в год укрепляются положительные тенденции, происходят качественные изменения в товарной структуре импорта и экспорта, улучшаются торговые отношения с иностранными партнерами, особенно из СНГ, что свидетельствует об определенной степени развития и эффективности внешнеэкономической деятельности, что, в конечном итоге, непосредственно будет влиять на уровень жизни населения.

Таблица 2

**Структура внешнеэкономической деятельности Республики
Узбекистан (в % к общему объему)**

Показатель	2010 г.		2019 г.	
	экспорт	импорт	экспорт	импорт
Хлопковое волокно	12,1	-	7,4	-
Продовольственные товары	9,7	10,5	8,5	5,4
Химическая продукция и изделия из нее	5,1	13,8	4,9	11,1
Энергоносители и нефтепродукты	22,8	7,1	14,1	3,8
Черные и цветные металлы	6,9	8,1	7,0	17,1
Машины и оборудование	5,5	44	2,0	39,4
Услуги	10,2	5,3	19,4	10
Прочие	27,7	11,2	16,2	13,2

Источник: Государственный Комитет Республики Узбекистан по статистике.

Литература

1. Абдуллаев Р.В. Узбекистан: опыт и приоритеты формирования открытой экономики / Иктисодва Молия // Экономика и финансы. № 9. 2011. С. 24–27.
2. Stat.uz

Section 4.

MANAGEMENT

Yakubova Makhtumakhon

Senior Lecturer

Tashkent State Technical University

Tashkent, Uzbekistan

Razakova Barno

Senior Lecturer

Tashkent State Technical University

Tashkent, Uzbekistan

INNOVATION MANAGEMENT AS A BASIS FOR ENTERPRISE DEVELOPMENT

Nowadays we have all the opportunities for the production of new economical products, especially with limited use of material resources.

One of the main goals facing the management of enterprises operating in an open market is to attract the creative abilities of innovative specialists to the innovative activity of the enterprise in order to ensure the competitiveness of products and, as a result, business growth and increase its value.

Business growth and its value enables:

- a) attract and retain the best specialists at enterprises;
- b) to form an effective production and commercial environment;
- c) increase the competitiveness and market attractiveness of a particular business.

Often, enterprises, in order to increase their business, are forced, due to the constant growth of their innovative capabilities, to seek the best ways to satisfy customer requests. And this, in turn, is the main reason for their constant desire to market products that can create new value for both regular customers and new customers [1].

An indicator of economic growth and competitiveness of enterprises is the level of innovative activity of all specialists of the organization.

Enterprises, in which management is actively engaged in the development of innovation, receive higher incomes and grow faster.

The value of a product or service is determined by their quality and uniqueness, the responsibility of the enterprise management is:

- 1) for the organization of the release of quality products (this is internal, or organizational and technological responsibility);
- 2) for the production of products with the best market properties (this is external or market responsibility, for example, for product design).

The goal of innovation management is to manage innovation projects to create new intellectually rich values, and innovation is becoming a key factor in the growth, profitability and competitiveness of a business.

The dynamics of changes in competition (which, in turn, depends on the degree of innovative activity of specialists in all areas of the enterprise) contribute to scientific, technical and social innovations.

“New quality” is born only in the sphere of interaction between science, technology and production.

The innovation process is a multi-stage procedure for transforming scientific knowledge into innovation. It includes such stages as: “science — engineering (technology) — production — promotion of goods on the consumption market.”

The source of evolutionary innovation is research and development, which must be constantly improved. However, the organization system of many Russian enterprises is often not able to lead to the so-called “rapid innovation”. The market clocks are ticking faster than heavy organizational moves [2].

One of the main tasks of innovation management is the need to manage operational enterprises response to changing market needs. However, it should be remembered that this strategy can provide him only a temporary advantage, since the innovation will be quickly used by competitors.

Increasing competitiveness is closely related to the activation of innovative processes [3]:

- 1) with the introduction of high-level technological innovations in production;
- 2) with the expansion of the production of innovative products with the best consumer properties and capable of successfully competing both in the domestic and foreign markets.

The success of the commercial activities of any enterprise in practice can only be achieved if there is a combination of the four main elements of the business:

- 1) the product (i.e. which product it is, how much it is in demand by the market);
- 2) place (i.e., features of the place of distribution of the goods);
- 3) innovation (i.e. the level of novelty of innovations);
- 4) price.

The innovation process begins with innovative market demands (external signals) and is implemented in a product, which is then picked up by the commercialization process and becomes a product. Starting to develop the concept of creating a new type of industrial product, it is necessary to determine [4]:

- 1) which technical, economic, operational or other indicators of the manufactured product do not currently suit the consumer? These issues are identified as a result of marketing research.
- 2) what funds will be required from the enterprise for tactical implementation of the innovation project? These issues are resolved by developers (designers, constructors, technologists, production organizers and economists).
- 3) in which direction should strategic changes be taken to win potential consumers of new products?

The management of any enterprise should always proceed from the fact that it is only on the basis of introducing innovations into production that it is possible to use modern technology and organization of production, improve the quality of products ensure success and the effectiveness of the enterprise.

The solution of these problems requires the involvement of not only an innovative, but also an entrepreneurial approach, the essence of which is not just the search for innovative market demands, but the possibility of market realization of future innovations.

References

1. Елецких Г.Г. Технологические инновации как фактор повышения конкурентоспособности фирмы и основа развития современного предпринимательства в России // Вопросы инновационной экономики. 2012. № 1 (11). С. 3–10.
2. Kelly K. New Rules for the New Economy. 10 radical strategies for a connected world. NY, Viking Penguin, 1998.
3. Инновационное развитие звеньев экономики: Монография / Под ред. А.А. Быкова, М.И. Ноздрина-Плотницкого. Минск: Мисанта, 2009. 143 с.
4. Мухаметзянова Д.Д. Инновационная и инвестиционная деятельность экономических систем // Управление инновациями: теория, методология, практика. 2013. № 7. С. 26–3

Section 5. TAXATION AND THE BUDGET SYSTEM

Ярмолюк Олена Феліксівна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Житомирський національний агроекологічний університет
м. Житомир, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Розвиток підприємництва залежить від цілої низки чинників, які зумовлені як зовнішніми факторами впливу (політико-правовими, економічними, соціальними, еколого-епідеміологічними, науково-технічними, національно-культурними), так і внутрішніми (обсягами виробництва, кількістю матеріально-технічних та фінансових ресурсів, інноваційного потенціалу, підприємницьких навичок і т.д.), що стримують або, навпаки, мають стимулюючий вплив на сферу середнього та малого бізнесу. Одним із найсуттєвіших зовнішніх важелів впливу на діяльність суб'єктів малого бізнесу є система оподаткування, яка не лише визначає обсяги та умови запровадження податків, процедуру їх адміністрування, а й здійснює вплив на напрямки та результативність діяльності суб'єкта господарювання.

Податковим кодексом [1] для малих підприємств України визначено застосування як загальної, так і спрощеної систем оподаткування. Правильний та обґрунтований вибір тієї чи іншої системи оподаткування є запорукою успішної підприємницької діяльності.

Загальна система оподаткування для малого бізнесу є досить обтяжливою, оскільки передбачає сплату значної кількості податків, складні процедури їх бухгалтерського обліку та адміністрування, у тому числі великі обсяги податкової звітності та штрафних санкцій. Проте основний податок стягується із чистого прибутку, тобто враховується результативність діяльності суб'єкта господарювання.

Ця система не має жодних обмежень щодо кількості працівників, обсягів одержаних доходів, видів діяльності, тож надає широкі можливості для податкового планування та менеджменту.

За спрощеною системою оподаткування сплачується єдиний податок, що замінює собою сплату податків на прибуток, на землю, з доходів фізичних осіб та податку на додану вартість. І хоча податок має назву «єдиного», він лише частково послаблює податковий тиск на суб'єктів малого бізнесу, оскільки не звільняє від сплати усіх інших податків, зборів та єдиного соціального внеску. До того ж, зазначена система передбачає сплату єдиного податку з одержаного чистого доходу (без врахування понесених витрат) та має обмеження щодо застосування за видом діяльності, обсягом річного доходу та кількістю найманих працівників. Відтак, суб'єкти малого бізнесу не завжди зацікавлені у переході на спрощену систему із загальної системи оподаткування.

Основним рушієм обрання підприємцями спрощеної системи оподаткування є зменшення форм податкової звітності, спрощення розрахунків за податками, послаблення перевірок з боку державних податкових органів, можливість сплачувати податок на додану вартість (для III групи платників єдиного податку), полегшення доступу до позик малого бізнесу (наприклад, підтримка інвестиційних проектів за Державною програмою «Доступні кредити 5–7–9%»), доступність добровільного переходу на загальну систему оподаткування тощо.

Як доводить аналіз, кількість суб'єктів малого та мікропідприємництва в Україні за 2012–2018 рр. була дещо нестабільною. У 2017 році відмічалось їх скорочення майже до рівня 2013 року, та складало 1789,4 тис. осіб (рис. 1). Одночасно надходження від сплати єдиного податку показують стабільну зростаючу динаміку: за досліджуваний період їх розмір збільшено на 24748,6 млн. грн.

За минулий рік лише від фізичних осіб-підприємців надійшло єдиного податку на 5077,1 млн. грн. більше, ніж у 2018 році, що склало 24952,7 млн. грн. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців у 2019 році зросла на 93,8 тис. осіб і станом на 01.01.2020 року становила 1488,3 тис. осіб [4].

Таким чином, малий бізнес, навіть перебуваючи на спрощеній системі оподаткування, формує суттєву частину податкових надходжень. У 2018 році єдиний податок становив 12,7% усіх податкових надходжень до місцевих бюджетів України (рис. 2).

Зростаючі показники надходжень від єдиного податку зумовлені як стимулюючою функцією оподаткування, зростанням обсягів

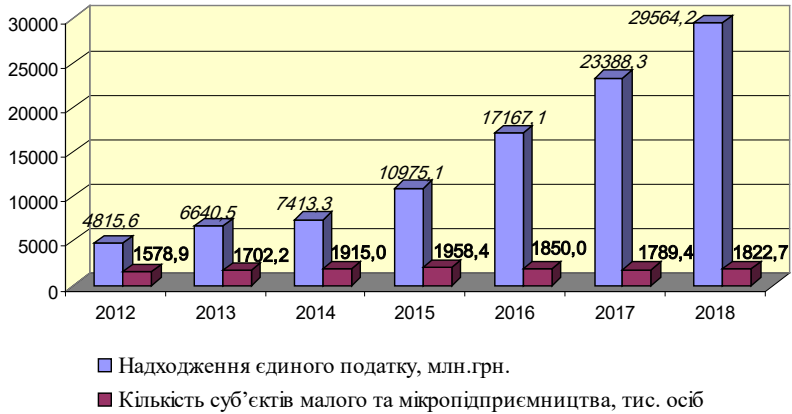

Рис. 1. Кількість суб'єктів малого та мікро- підприємництва та обсяг надходжень єдиного податку в Україні у 2012–2018 рр.

Джерело: складено автором на підставі [2; 3]

одержаних доходів від господарської діяльності, так й факторами, пов'язаними з інфляційними процесами, що впливають на базу оподаткування, наприклад, щорічним збільшенням прожиткового мінімуму для працездатних осіб (для I групи платників єдиного податку), мінімальної заробітної плати (для II групи платників єдиного податку), грошової оцінки земельних ділянок (для IV групи платників єдиного податку).

Незважаючи на наявні позитивні сторони спрощеної системи оподаткування, міжнародні експерти-аналітики [5] та деякі вітчизняні науковці критикують подальшу можливість її застосування, оскільки вбачають у зазначеній системі низку недоліків, які призводять до зловживань та ухилень від податків. Серед найпоширеніших зловживань з боку малого бізнесу — невідображення усіх доходів у Книгах обліку доходів та витрат, неоприбуткування готівки, порушення норм трудового законодавства щодо найманих працівників, їх неофіційне працевлаштування або тимчасове працевлаштування за цивільно-правовими договорами, умовне подрібнення великого бізнесу за рахунок створення невеликих фірм або фізичних осіб-підприємців з метою ухилення від сплати податків за загальною системою оподаткування тощо.

Ми підтримуємо думку тих науковців [6], що виступають за збереження та подальше удосконалення спрощеної системи оподаткування через лібералізацію та спрощення загальної системи

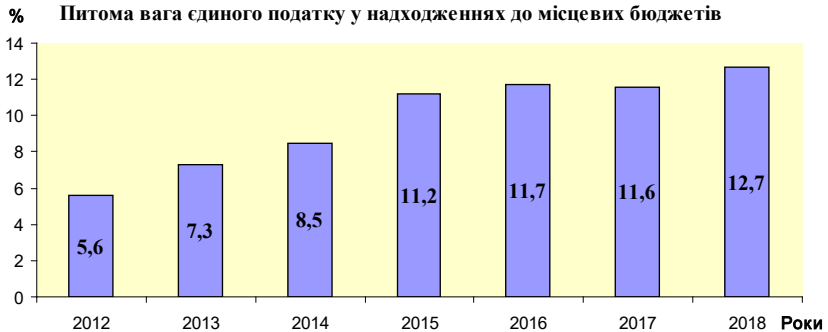

Рис. 2. Питома вага єдиного податку в податкових надходженнях до місцевих бюджетів України у 2012–2018 рр.

Джерело: розраховано автором на підставі [2]

(для усунення зловживань з боку великих підприємців), доступну фіскалізацію грошових розрахунків, розробку спеціальної інформаційної платформи для адміністрування податків тощо. Окрім того, пропонуємо змінити підхід до розрахунку єдиного податку, який би враховував прибутковість (а не доходність) діяльності суб'єкта господарювання.

На сьогодні діяльність суб'єктів малого підприємництва в Україні майже повністю призупинена, що спричинено державними заходами, спрямованими на запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Саме тому для подальшого реанімування малого бізнесу вкрай необхідною залишається державна підтримка малого бізнесу, спрямована на доступність фінансування, послаблення податкового тиску, продовження податкових канікул у частині сплати єдиного соціального внеску, а також проведення подальших реформ з удосконалення спрощеної системи оподаткування.

Література

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Статистичний збірник Міністерства фінансів: «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>

3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Кількість зареєстрованих фізичних осіб — підприємців в Україні продовжує зростати. Пресслужба Державної податкової служби України. URL: <https://www.tax.gov.ua/media-tsentr/novini/407585.html>
5. World Bank. 2017. Ukraine — Public finance review (English). Washington, D.C.: World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/476521500449393161/Ukraine-Public-finance-review>
6. Ткачик Л.П., Бешко О.Я. Спрощена система оподаткування як інструмент агресивного податкового планування // Молодий вчений. 2018. № 2(2). С. 758–763. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2%282%29__75.

Section 6.

PSYCHOLOGY, PEDAGOGY, EDUCATION, PHILOSOPHY AND PHILOLOGY

Сєромаха Наталія Євгенівна
кандидат психологічних наук, доцент
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ САМОСТАВЛЕННЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ПІДЛІТКІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства, науки і освіти особливо актуальною є проблема інтеграції дітей з порушеннями розумового розвитку в соціумі, вирішення якої передбачає не тільки компенсацію інтелектуальних порушень, а й розвиток особистісних структур, необхідних для нормальної адаптації до життя. Важливим компонентом соціальної адаптації є узгодження оцінок, намагань індивіда, його особистих можливостей зі специфікою соціального середовища.

Розвиток і саморозвиток особистості багато психологів і педагогів правомірно пов'язують з розвитком самосвідомості. При цьому стверджується, що однією з умов саморозвитку є стимулювання різних видів рефлексії, допомога у формуванні самоповаги, самоцінності, самоприйняття, впевненості в собі як у суб'єкті власної діяльності. Високий рівень розвитку самосвідомості відбивається, головним чином, в позитивному самостворенні особистості. Самостворення має регулюючий вплив практично на всі аспекти поведінки людини, граючи найважливішу роль у встановленні міжособистісних відносин, у постановці і досягненні цілей, в способах формування і розв'язання кризових ситуацій, що дає підстави розглядати його як основний фактор саморозвитку учнів старших класів.

При розумовій відсталості проблема вивчення самосвідомості має особливу актуальність, через те що розвиток самосвідомості в осіб з порушенням інтелекту — складний і тривалий процес.

Це пояснюється тим, що всі психічні процеси, якості особистості, з якими пов'язана самосвідомість, у осіб з розумовою відсталістю мають цілий ряд особливостей.

Самоставлення особистості розуміється як складне когнітивно-афективне утворення, зрілість якого визначається якістю взаємозв'язку і ступенем узгодженості складових. Його структура складається з двох компонентів: раціонального ставлення до себе як суб'єкта соціальної активності («образ-Я» або категоріальне «Я») і емоційно-ціннісного ставлення до себе — переживання оцінки власної значущості як суб'єкта соціальної активності, які утворюють рефлексивне «Я».

Позитивне стійке самоставлення лежить в основі віри підлітка у свої можливості, самостійність, енергійність, пов'язане з його готовністю до ризику, обумовлює оптимізм відносно очікування успішності своїх дій у ситуації невизначеності. Негативне самоставлення є джерелом різних труднощів у спілкуванні, оскільки підліток з таким ставленням до себе заздалегідь упевнений в тому, що оточуючі погано до нього ставляться. Проблема гідності, цінності свого «Я» майже повністю поглинає його увагу, у зв'язку з чим рівень активності підлітка надмірно підвищується, ускладнюючи тим самим вибір адекватного способу взаємодії, його поведінка стає ригідною.

Самоставлення пов'язується із реальною життєдіяльністю суб'єкта через систему особистісних мотивів, але не є наслідком його знань про себе чи реакцією на певні аспекти власного образу «Я». Автор вважає, що кожен із емоційних компонентів самоставлення вносить самостійний вклад в інтегральне почуття «Я» («глобальне самоставлення»). Дана властивість називається адитивністю та полягає у тому, що зміна одного із компонентів самоставлення (самоінтерес, саморозуміння, самоповага, самовпевненість, аутосимпатія) не впливає на ставлення до себе в цілому. Крім того, при відсутності порушень у структурі самосвідомості, зменшення одного із цих показників може бути збалансовано за рахунок іншого, таким чином, інтегральне чи глобальне самоставлення залишається на відносно стабільному рівні [1].

Особливості змістовних та динамічних характеристик «я-образу» розумово відсталих дітей у порівнянні з нормою досліджувала М. Матєєва [4]. Порівняння змістовних та динамічних характеристик «я-образу» учнів допоміжної та загальноосвітньої шкіл показало, що закономірності його розвитку у них мають спільне та відмінне. Спільним виступає: спрямованість розвитку самосвідомості від конкретних, недостатньо осмислених уявлень про себе до більш узагальнених, внутрішніх, психологізованих, обґрунтованих, а та-

кож залежність цього розвитку від інтелектуальних та особистісних якостей індивіда, від макро- та мікросоціальних умов. Разом з тим, «я-концепція» розумово відсталих учнів виявляється недорозвинутою і має особливості. Причина цього пов'язана з двома чинниками: загальним психічним недорозвитком дебілів та відсутністю сприятливих соціальних умов.

Самоусвідомлення потребує досить високого рівня сформованості розумової діяльності індивіда. Самопізнання як довільний процес, стає можливим тоді, коли завдяки пізнанню зовнішнього світу, являються добре розвиненими такі операції мислення, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення. Індивід аналізує вчинки людей, встановлює мотиви їхньої поведінки, порівнює себе з ними у різних ситуаціях, визначає думку про себе з боку референтної групи, виробляє узагальнені критерії оцінки себе та інших. У цьому складному процесі неабияку роль відіграє логічне мислення. Недорозвиток понятійного мислення, неспроможність до абстрагування та узагальнення, невміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки є однією з причин несформованості уявлень про власне «я» у розумово відсталих школярів [5].

Побудова уявлень індивіда про себе як особистість значною мірою пов'язана з активізацією мнемічних процесів. «Я-образ» утворюється завдяки тому, що індивід сприймає себе як ціле у минулому, теперішньому та майбутньому. Через недорозвиток пам'яті у розумово відсталих цей процес порушується. Вони не пам'ятають свого дитинства, не можуть пригадати події, які відбувались минулого тижня, або, пригадуючи, перекручують їх, плутають послідовність подій. Образ власного минулого для розумово відсталих школярів постає у вигляді розрізнених фрагментів. Через це дебілам важко сприймати себе як цілісну особистість. Недорозвиток уявлень розумово відсталих школярів про себе як особистість є також наслідком властивої їм психічної пасивності, недостатності уваги. Вони не помічають специфічних особливостей предметів та явищ навколишнього світу. Ще складнішим для них є процес сприймання змін у внутрішньому світі людей та власному [2].

Значне місце в інтенсифікації самопізнання посідає уява, яка дає можливість індивіду прогнозувати свою поведінку в різних ситуаціях в майбутньому. Але саме уява, яка потребує високої психічної активності, творчого потенціалу, найбільше недорозвинена у дебілів, тому переважна більшість розумово відсталих не уявляє своє майбутнє, шляхів досягнення своїх мрій. Недорозвиток уяви також певною мірою зумовлює імпульсивність поведінки дебілів, оскільки вони неспроможні «побачити» кінцевий результат своїх

дій, перш ніж виконають їх до кінця. Низький рівень сформованості уяви заважає олігофренам зрозуміти значення морально-етичних понять і виділити критерії для оцінки та самооцінки особистості.

Загальний недорозвиток мовлення, властивий дітям-олігофренам, позначається на процесі самопізнання та формування «я-образу». Словник розумово відсталих нараховує дуже обмежену кількість слів, що позначають якості особистості. Часто учні не в змозі пояснити свої переживання, почуття, потреби через те, що не володіють відповідним поняттям. Бідність словникового запасу є однією з причин відсутності у дітей-олігофренів критеріїв порівняння себе з іншими, самоаналізу та самооцінки. Наслідком низької потреби у спілкуванні, несформованості діалогічного мовлення є низька потреба у самопізнанні. Порушення регулюючої функції мовлення призводить до розриву, невідповідності між уявлення школярів про себе та їхньою поведінкою [5, с. 32]. Прагнення і можливість адекватно оцінити себе з'являється, якщо в індивіда добре розвинена здатність до емоційної децентрації, вміння переводити себе із суб'єкта в об'єкт самопізнання. Факти свідчать, що здатність дивитись на себе, як на іншого, у більшості розумово відсталих школярів відсутня.

Отже, у підлітковому віці дитина робить значний поступ в усвідомленні своєї особистості. Самоставлення являє собою особистісне утворення, яке активно підтримується самою особистістю за допомогою різних компенсаторних тактик. Його функція полягає в сигналізуванні про сенс «Я» особистості. Для «я-образу» розумово відсталих дітей характерною є когнітивна примітивність та недиференційованість. Все це є ознакою низького рівня усвідомленості уявлень про себе як особистість, їх однотипності, шаблонності.

Література

1. Абрамова Г.С. Практикум з вікової психології: Навч. посібник для студ. Вузів / Г.С. Абрамова. М.: Академія, 1999. 320 с.
2. Бодалев А.А. Общая психодиагностика / А.А. Бодалев, В.В. Столин. СПб.: Речь, 2004. 54 с.
3. Бэрнс Н.И. Развитие Я-концепции и воспитания / Н.И. Бэрнс. URL: <http://uadoc.zavantag.com/text/3358/index-5.html>
4. Горбатих В.В. Самоставлення особистості як емоційний компонент самосвідомості.
5. Синьов В.М. Психологія розумово відсталої дитини: підручник / В.М. Синьов, М.П. Матвєєва, О.П. Хохліна. К., 2008. 359 с.

Усманова Рано Миржалиловна

доцент

Ташкентский государственный технический университет

г. Ташкент, Узбекистан

Турабекова Гулирано Исламовна

старший преподаватель

Ташкентский государственный технический университет

г. Ташкент, Узбекистан

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВЫСШЕЙ СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

В Республике Узбекистан проводятся работа по реформированию системы образования путем подготовки высококвалифицированных кадров, соответствующих требованиям рынка труда, оценки качества образования, создания эффективных механизмов внедрения в практику инновационных научных достижений. Это обусловлено необходимостью совершенствования национальной системы профессионального образования на основе передового зарубежного опыта, подготовки квалифицированных и конкурентоспособных кадров для рынка труда путем внедрения уровней начального, среднего и среднего специального профессионального образования, а также широкого привлечения работодателей к данному процессу. При этом качество становится одной из главных целей развития образования. Любое реформирование образования ставит своей целью повышение качества образования.

Необходимо подчеркнуть, что зависимости от обстоятельств в понятие «образование» может вкладываться различный смысл. Образование может означать: социальный феномен, процесс, результат, систему, товар (услугу). В целом образование это — это самостоятельная система, функцией которой является обучение и воспитание членов общества, ориентированных на овладение определенными знаниями (прежде всего, научными), идейно-нравственными ценностями, умениями, навыками, нормами поведения. Образование

как система характеризуется целостностью, внутренней взаимосвязанностью, организованностью, открытостью и динамичностью.

При этом образование как система определяется в совокупности взаимосвязанных между собой структур: государственных образовательных стандартов разных уровней и направлений и образовательных программ; образовательных учреждений, реализующих эти стандарты и программы; управляющих органов и подведомственных им учреждений.

Исходя из понятий «образование» и «качество», можно понять, что качество образования рассматривается как социальная, экономическая, педагогическая категория. К определению «качество образования» в методологическом аспекте следует подходить как к характеристике образовательного процесса и результата, имеющей значение не только в системе образования, но и в развитии общества в целом.

Особенно в современных условиях глобализации, понятие «качество образования» можно рассматривать, как совокупность множества составляющих, из которых наиболее значимыми являются свойства, определяющие уровень знаний, навыков, умений, компетенций обучаемых. На государственном уровне качество образования — это соответствие принятой образовательной доктрины социальным требованиям и нормам (стандартам). При этом подчеркивается, что понятие «качество образования» непрерывно обновляется во взаимосвязи с социальными изменениями.

С методологической точки зрения, важным является оценка качества образования. Для оценки качества образования рассматривают в основном качество результатов, элементами которого являются: знания, умения, навыки; показатели личностного развития; отрицательные последствия образования; изменение профессиональной компетентности учителя и его отношение к работе.

Одним из свойств качества образования является его динамичность, это обуславливается тем, что меняются требования общества, рынка труда, потребителей, цели образования, то есть меняются условия, в зависимости от этих условий перестраивается и сам процесс.

На наш взгляд качество образования необходимо рассматривать, как взаимосвязанную структуру из трех главных компонентов: качество результата, качество процесса, качество условий. Так как оценка качества результата обуславливает изменение качества условий и качества процесса, или же оценка качества процесса обуславливает развитие качества условий и влияет на качество результатов. Следовательно, качество одного компонента влияет на

качество других компонентов. Таким образом, идет взаимообратный процесс (спиралеобразный процесс развития) в целях повышения качества всей системы образования.

К качеству условий можно отнести следующие элементы (свойства): уровень материально-технической базы; качество деятельности преподавателей; активность органов управления; личностные качества студентов; уровень учебно-методической обеспеченности; качество внутренней и внешней оценки.

Основными составляющими качества процесса являются: качество содержания образования образовательных программ; менеджмент образовательного процесса; качество учебно-методической и материально-технической обеспеченности; технология образовательного процесса; качественный состав преподавателей; качество обучающихся.

Качество результата можно рассматривать как систему, состоящую из следующих элементов: качество знаний студента; качество учебно-познавательной деятельности студента; развитие личности студента; уровень подготовленности выпускника; компетентность выпускника; конкурентоспособность и трудоустройство выпускников; достижения и динамика карьерного роста выпускников; развитие личности студента.

Эти компоненты качества образовательного процесса могут стать объектами мониторинга. Однако эти объекты имеют свои уровни, критерии и показатели, по которым можно отслеживать состояние объекта и его изменение.

Необходимо создания условий для поддержки усилий образовательных организаций по улучшению качества образовательного процесса и совершенствования механизма преподавания, рассмотрим некоторые из этих условий.

1. В рамках стратегического развития образования до 2020 года в Узбекистане инициатив каждая образовательная организация должна вести самостоятельную разработку механизма обеспечения высокого качества преподавания на основе финансовой и управленческой поддержки профессорско-преподавательского состава.

2. Профессорско-преподавательский состав образовательной организации должен регулярно проходить дополнительную профессиональную подготовку, нацеленную на освоение практических навыков, в том числе в форме стажировки на предприятиях, а также повышает свое педагогическое мастерство, что представляется нам крайне важным.

3. Должна быть разработана к критериям системы оценки качества работы профессорско-преподавательского состава, предусматривающая не только анализ индивидуального плана/отчета преподавателя,

количества ежегодных научных публикаций и учебно-методических разработок, но прежде всего использования в образовательном процессе современных методов и форм преподавания, авторских разработок, привлечения учащихся к научным исследованиям по темам, коррелирующим с основной тематикой учебной дисциплины, и др.

4. Образовательные организации должны широко использовать междисциплинарный подход в образовательном процессе. Современный рынок труда требует от выпускников профессиональных образовательных организаций умения сочетать комбинацию разных навыков и знаний в трудовой деятельности.

5. Образовательные организации должны обеспечивать развитие навыков использования преподавателями новых форм преподавания, ставших доступными в эпоху цифрового прогресса, а также новых технологий для улучшения качества преподавания и создания благоприятных условий для освоения учебных программ студентами.

6. Образовательные организации должны предпринимать усилия для повышения мобильности как студентов, так и профессорско-преподавательского состава, развития партнерских отношений с другими образовательными организациями, научными учреждениями, бизнес-сообществом для обмена профессиональным опытом, развития практических навыков, интеграции образовательной деятельности с научной и инновационной.

Литература

1. Особенности современного развития высшего образования в ведущих странах мира. Татура Ю.Г.-М., 1994.
2. Мониторинг источников формирования содержания высшего образования. Кострома, 1996.
3. Мельникова И. Торговля знаниями. Итоги. 2002. № 51.
4. Боровка Т.И., Морев И.А. Мониторинг развития системы образования. Учебное пособие. Часть 1. Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2004.

Section 7.

ECONOMY AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Абдурашидова Марина Сагатовна
*старший преподаватель кафедры «Экономика промышленности»
Ташкентский государственный технический университет
г. Ташкент, Узбекистан*

Кариева Латофат Саидакрамовна
*старший преподаватель кафедры «Экономика промышленности»
Ташкентский государственный технический университет
г. Ташкент, Узбекистан*

РАЗВИТИЕ ПРОМЫШЛЕННОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Узбекистан сегодня — это одно из наиболее динамично развивающихся, независимых государств Центральной Азии. Уникальные природно-климатические условия, богатые минерально-сырьевые источники, развитое сельское хозяйство и мощный трудовой потенциал послужили основой создания в Республике Узбекистан многоотраслевого народного хозяйства с приоритетным развитием не только аграрного сектора, но и мощной промышленностью.

С 2000 года в Республике уделяется внимание созданию и развитию секторов промышленности, в которых производятся экспортно ориентированные виды продукции. Этот этап характеризуется приватизацией крупных предприятий, ограничением монополии государственных компаний, повышением роли частного сектора в промышленности, ускорением процесса ликвидации нерентабельных предприятий, внедрением организационной системы управления и ростом темпов процесса локализации.

В современной экономике страны промышленность занимает одно из ведущих мест и состоит из более 10 комплексных отраслей, включающих специализированные отрасли и подотрасли, выпускающие

однородную продукцию, а также производства, технологически связанные между собой добычей и переработкой сырья или выпуском готовой продукции.

В Республике Узбекистан акцент делается на развитие, в первую очередь, отрасли промышленности, которые определяют развитие научно-технического прогресса, а именно: горнодобывающая, топливно-энергетическая, электротехническая, текстильная, черная и цветная металлургия, химическая, металлообрабатывающая и другие, а также появились абсолютно новые отрасли, такие как автомобилестроение, моторостроение, производство запчастей, оргтехники и бытовой техники. Принятые руководством страны меры по совершенствованию отраслевой структуры промышленности позволили не только создать мощный промышленно-производственный потенциал, но и одновременно ликвидировать прежнюю однобокую, преимущественно сырьевую направленность экономики.

По данным статистического управления, в январе-декабре 2019 года предприятиями республики произведено промышленной продукции на 331,0 трлн. сум, индекс физического объема промышленного производства к аналогичному периоду 2018 года составил 106,6%. В структуре промышленного производства республики наибольший удельный вес приходится на предприятия обрабатывающей промышленности — 79,9% от общего объема промышленности¹.

В целях последовательного обеспечения структурных преобразований, модернизации и диверсификации производства, дальнейшего развития высокотехнологичных отраслей промышленности, способных стать локомотивами стабильного экономического роста, наиболее полного использования имеющихся резервов в целях снижения энергоемкости производимой продукции, материальных и трудовых затрат, а также расширения производства конкурентоспособных готовых товаров и полуфабрикатов, пользующихся устойчивым спросом на мировом рынке, активного привлечения для этого иностранных инвестиций, в том числе путем создания с ведущими зарубежными компаниями на приоритетной основе совместных предприятий в Республике Узбекистан принята Стратегия действий для развития Республики Узбекистан в 2017–2021 гг.

В рамках этой стратегии был сформирован перечень крупных инвестиционных проектов на сумму более 38 миллиардов долларов. Проекты предусматривают создание 415 новых предприятий, а также модернизацию, техническое и технологическое обновление 455

¹ <https://stat.uz/uploads/doklad/2019/yanvar-dekabr/ru>

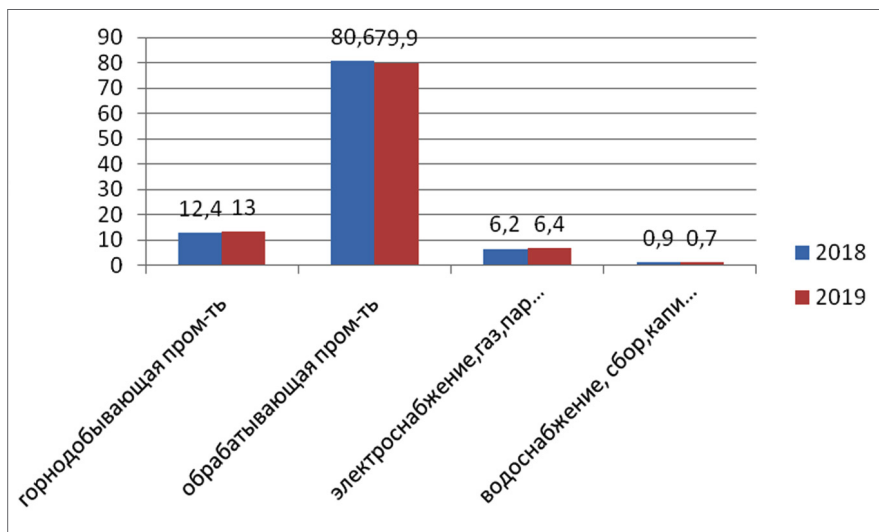

Рис. 1. Структура промышленного производства по основным видам экономической деятельности, %²

действующих промышленных производств. С начала 2016 года по Программе локализации производства готовой продукции, комплектующих изделий и материалов на 2015–2019 годы произведено локализованной продукции на сумму свыше 2,3 трлн. сумов. Основным фактором роста физического объема промышленного производства стал прирост в обрабатывающей промышленности на 9,4%, электроснабжении, подаче газа, пара и кондиционировании воздуха — на 0,3%, водоснабжении, канализации, сборе и утилизации отходов — на 6,3%, при этом отмечается снижение объемов производства горнодобывающей промышленности и разработки карьеров на 1,0%.

По состоянию на 1 января 2020 года в республике действуют 70,6 тыс. предприятий промышленности. Количество и процент от общего числа функционирующих предприятий отражен на рисунке 2.

В заключение хотелось бы подчеркнуть, что Узбекистан добился огромных успехов, в достижении которых важную роль сыграла промышленность. Промышленная политика осуществляемая в стране направлена прежде всего на либерализацию экономики, укрепление частного сектора, ликвидацию былой сырьевой направленности,

² Создано автором по материалам источника: <https://stat.uz/uploads/doklad/2019/yanvar-dekabr/ru>

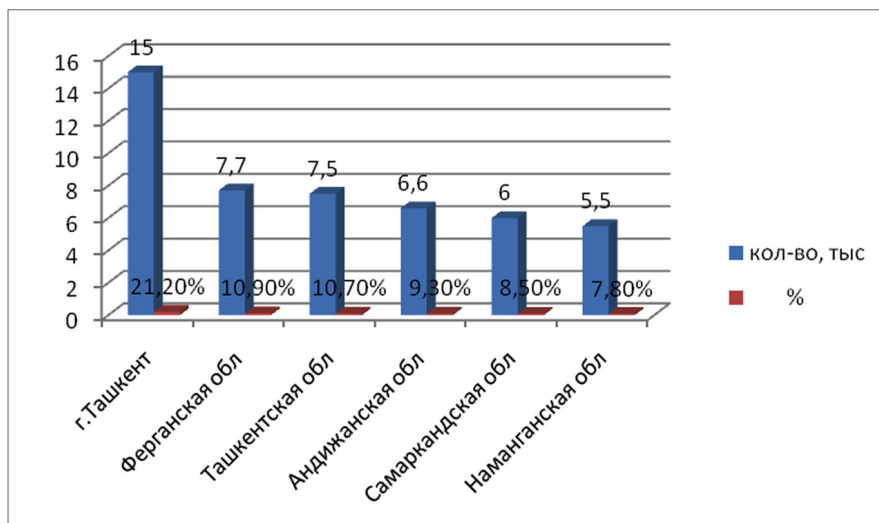

Рис. 2. Количество действующих предприятий по областям страны³

эффективное использование существующих природных ресурсов и интеллектуального капитала, и выравнивание экономического уровня развития регионов. В результате проведения четкой политики, дальнейшее развитие получили прогрессивные наукоемкие производства такие, как автомобилестроение, сельскохозяйственное машиностроение, электротехническая промышленность, машиностроение и металлообработка, а также ведущие отрасли легкой и пищевой промышленности, производящие потребительские товары.

Литература

1. Мирзиёев Ш. М. Критический анализ, жесткая дисциплина и персональная ответственность должны стать повседневной нормой в деятельности каждого руководителя / Доклад Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева на расширенном заседании Кабинета Министров, посвященном итогам социально-экономического развития страны в 2016 году и важнейшим приоритетным направлениям экономической программы на 2017 год. URL: <http://uza.uz/ru/politics/kriticheskiy-analiz-zhestkayadistsiplina-i-personalnaya-otv-15-01-2017>

³ <https://stat.uz/uploads/doklad/2019/yanvar-dekabr/ru>

2. Стратегия действий по пяти приоритетным направлениям развития Республики Узбекистан в 2017–2021 годах (Приложение N1 к Указу Президента Р. Уз. от 07.02.2017 г. N УП-4947).

3. Основные показатели социально-экономического развития Республики Узбекистан за 2019 год. URL: https://stat.uz/ru/index.php?option=com_content&view=article&id=2780&catid=183&lang=ru-RU

Section 8. JURISPRUDENCE

Літвінова Ірина Феофановна
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Лисько Тетяна Давидівна
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Семчук Наталя Олександрівна
*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального права і процесу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА

На даний час, відповідно до Ліцензійних умов, затверджених Постановою КМУ № 1187 від 30.12.15 року «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» серед вимог до викладачів є наявність авторських свідоцтв та/або патентів [1].

При цьому Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [2] вказує, що винахід має відповідати умовам патентоздатності, тобто бути новим, мати винахідницький рівень і бути промислово придатним.

При цьому, згідно Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3], ніяких формальних вимог до твору як об'єкта авторського права (на відміну від вимог до винаходу) немає. Що в цілому можна вважати правильним, оскільки сприйняття творів в багатьох випадках є суб'єктивним, то ж значно відрізнятиметься у різних людей.

В цілому такий підхід є правильним, оскільки не у всіх галузях наукова та інноваційна робота містить принципову можливість створення винаходів, які можуть претендувати на отримання патенту. Наприклад, ряд гуманітарних (суспільних) наук — правознавство, педагогіка, психологія, філологія та ін. принципово не можуть претендувати на отримання патенту, оскільки результати інноваційної наукової діяльності в цих сферах мають лише побічне відношення до виробництва (хоча є важливими для інноваційного розвитку держави в цілому).

В такому разі, щоб не допустити дискримінацію вчених, які працюють в галузі суспільних наук, положення про можливість заміни патентів авторськими свідоцтвами (не дивлячись на принципово різну юридичну природу) виглядає в цілому доцільною.

На даний час до авторського доробку Семчук Н.О. та Літвінової І.Ф. наявні по 5 авторських свідоцтв. Дані документи фіксують авторські права Семчук Н.О. та Літвінової І.Ф. на ряд творів, як по суті є фаховими науковими статтями, оприлюдненими у відповідних виданнях. В даному випадку в роботах наявна певна наукова новизна (яка є умовою прийняття статті до друку) — як і при отриманні патентів, в деяких аспектах можна вважати, що роботи мають винахідницький рівень. Проте вони точно і однозначно не є промислово придатним, то ж претендувати на рівень патенту не можуть.

При цьому варто наголосити, що в цілому для отримання авторського свідоцтва ніяких вимог щодо рівня роботи не висувається, то ж будь-який художній твір також отримає таке саме авторське свідоцтво, як і науковий.

Розуміючи ці нюанси варто вказати, що наразі (при наявності такої посиленої уваги Міністерства освіти та науки до патентів та авторських свідоцтв) та постійному зростанні вартості їх оформлення, варто в майбутньому передбачити окрему (більш дешеву, але пов'язану з деякою перевіркою твору) процедуру оформлення авторських свідоцтв на наукові твори, відмінну від отримання свідоцтв на художні твори.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» № 1187 від 30.12.15 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>
2. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

Section 9.

TOURISM ECONOMICS

Юдіна Олена Іванівна
*кандидат економічних наук,
завідувач кафедру готельно-ресторанного бізнесу
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

РОЛЬ ТУРИЗМУ У РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Готельно-ресторанне господарство є важливою складовою туристичного ринку і видом економічної діяльності суб'єктів господарювання з надання послуг тимчасового розміщення й харчування споживачів з організацією дозвільно-розважальних заходів або без. Туристичні потоки в значній мірі залежать від величини даного сектора індустрії гостинності, кількості та якості пропонуваного приміщень і послуг.

Гостинність — система заходів і порядок їх впровадження з метою задоволення побутових, господарських та культурних потреб гостей, що базується на принципах привітності, щедрості, люб'язності, дружельності і пошани до споживачів послуг. Гостинність — одне з понять цивілізації, яке в результаті науково-технічного прогресу перетворилося в могутню індустрію. Індустрія гостинності включає різні види послуг, що надаються на туристичному ринку, зокрема розміщення, громадське харчування, транспортні перевезення, проведення культурно-розважальних та інших заходів. Туристи, що здійснюють поїздки з різними цілями є потенційними споживачами продуктів і послуг, вироблюваних підприємствами цих галузей економіки, що сприяє соціально-економічному розвитку країни і регіонів.

Аналіз статистичних даних показав, що в період з 2014 р. по 2017 р. спостерігалася тенденція збільшення кількості іноземних громадян, що відвідали Україну, проте, у порівнянні з 2013 роком, середнє значення цього показника знизилося на 48%, а також на 32,5% зменшилася кількість туристів, які були обслуговані

суб'єктами туристичної діяльності України, зокрема іноземних туристів — на 90,3%, внутрішніх — на 46,2% [2].

У Дніпропетровській області за той же період (2014–2017 рр.) досліджувані показники туристичної активності (окрім кількості громадян України, які виїжджали за кордон) мали найнижчі значення у порівнянні з попереднім періодом, починаючи з 2003 р. За проведеними по статистичним даним розрахунками, в 2016 р. зменшилася кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності, на 29% по відношенню до 2013 р., зокрема внутрішніх туристів — на 39%, а іноземні туристи за вказані три роки туристичними підприємствами не обслуговувалися [3].

Туристична активність, збільшення або зменшення внутрішніх і міжнародних туристичних потоків, значно впливають на розвиток міжнародної індустрії гостинності та готельно-ресторанного господарства в країнах і регіонах.

Одночасно зі зменшенням туристичних потоків, відбувся спад у сфері готельного господарства в Дніпропетровській області. Розрахунки, проведені за статистичними даними за 2014–2017 рр., показали, що зміна середніх величин наступних показників активності готельної діяльності за цей період до їх значень в 2011 і 2013 рр. склали [3]:

1) загальна кількість колективних засобів розміщення зменшилася на 7,63% і 4,2%, зокрема в готелях і аналогічних засобах розміщення — на 2,13% і 2,2%, у спеціалізованих засобах розміщення — на 13,43% і 8,7%, відповідно;

2) загальна кількість місць склала (–7,77%) і (–6,47%), зокрема в готелях і аналогічних засобах розміщення — (–5,9%) і (–6,45%), в спеціалізованих засобах розміщення — (–8,63%) і (–6,48%), відповідно;

3) загальна кількість розміщених осіб у порівнянні з 2011 р. зросла на 24,37%, а з 2013 р. — знизилася на 19,86%, зокрема в готелях і аналогічних засобах розміщення ці показники змінилися на (+21,89%) і (–33,1%), в спеціалізованих засобах розміщення — на (+51,9%) і (–3,61%), відповідно.

Готельно-ресторанний сектор економіки грає провідну роль в забезпеченні функціонування ринку туристичних послуг. Тому важливим аспектом розвитку індустрії гостинності є поліпшення готельної і ресторанної інфраструктури.

Одним з важливих факторів розвитку сфери гостинності та підвищення якості обслуговування є використання досягнень науково-технічного прогресу, зокрема сучасних ІТ-технологій.

Оскільки в даний час на міжнародному туристичному ринку спостерігається тенденція збільшення кількості індивідуальних туристів, вельми актуальним є питання розширення можливостей бронювання послуг у сфері гостинності по Інтернету без посередників. Сьогодні продаж готельних і ресторанних послуг здійснюється через електронні канали EDS/OTA (Electronic Distribution System / on-line travel agency), які здійснюють рекламну та інформаційну функцію, сприяють залученню клієнтів, і працюють як з різними компаніями, так і з індивідуальними замовниками.

Залежно від типу готелю питома вага бронювань по електронним каналам продажів (EDS) складає 30% і більше. Так, для готельного підприємства з номерним фондом в 200 номерів, яке співробітничает з туристичними операторами і корпоративними клієнтами — частка бронювань по EDS складає 1/3. Для міні-готелю з невеликим номерним фондом, ця частка може досягати 80–90% від загальної кількості бронювань [1]. Також EDS дозволяють індивідуальному клієнту самостійно вибрати відповідний йому готель (ресторан), тип номера (меню) на певні дати, забронювати розміщення (стілик в ресторані) в режимі реального часу і отримати моментальне підтвердження про бронювання на свою електронну пошту.

Як правило, такі системи бронювання є міжнародними, включають десятки і сотні тисяч об'єктів по всьому світу, містять їх описи і фотографії, проводять автоматичний розрахунок повної вартості послуг з урахуванням комісій і доплат.

До найбільш поширених і популярних міжнародних електронних систем продажів відносяться: Booking.com, Expedia.com, HRS.com, Ostrovok.ru та ін. Лідуючою в світі є електронна система продажів Booking.com., яка обслуговує близько 70% споживчого ринку. Сайт перекладений на 42 мови і пропонує вибір з сотень тисяч об'єктів, розташованих більш ніж в 224 країнах, а також містить 100 млн. відгуків. На сайті представлено 36 готелів, 47 апартаментів, 12 хостелів Дніпропетровського регіону.

У рейтингу сайтів електронних продажів Booking.com, Expedia.nl, сьогодні у десятку кращих готелів у Дніпропетровської області входять: готель «Менора», бутик-готель «Axelhof», готель «Reikartz», SPA-готель «Цунамі», міні-готель «Дворянський», готель «Bartolomeo», готель «Академія», готельно-ресторанний комплекс «Заграва», гранд готель «Європейський», міні-готель «Літера». Також названо сім кращих ресторанів в м. Дніпро, до яких відносяться: ресторани «Репортеръ», «Артист», «Coast», «Bartofish», «SPOON», «Браззука», авто-гриль «Мисливець».

Таким чином, дослідження показали, що кризові економічні явища і політична нестабільність в Україні в останні роки, мали негативний вплив на туристичну активність в Дніпропетровській області, і зокрема, на розвиток ресторанного і готельного господарства. Проте регіон має великий туристично-рекреаційний потенціал, значну матеріально-технічну базу для забезпечення ефективної туристичної й готельно-ресторанної діяльності. А науково-технічний прогрес, доступність інформації за рахунок використання електронних каналів, ІТ-технологій, сприяють удосконаленню і розвитку готельно-ресторанного бізнесу.

Література

1. Печерица Е. В., Чернов Д. С. Электронные каналы продаж (EDS) как способ продвижения гостиничных услуг // Управление продажами. 2016. № 6. С. 416–427.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України, 2018. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Головне управління статистики у Дніпропетровській області. URL: <http://www.dneprstat.gov.ua>

Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute of Economic Research (Batumi, Georgia)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctors
of Sciences in Public Administration» (Kyiv, Ukraine)
Supported by
Financial and Economic Scientific Union and
Publishing house «INTERNAUKA» (Kyiv, Ukraine)

Abstracts of scientific papers

II INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE:
«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

Bratislava, Slovakia

31 March 2020

Published in original edition

Address: Ukraine, Kyiv, st. Pavlovskaya, 22, of. 22
Contact number: +38(044) 222-5-889
E-mail: info@frada.com.ua
<http://frada.com.ua>
<http://inter-nauka.com>

Signed to print 21.04.2020. Format 60×84/16
Offset paper. Garniture UkrainianSchoolBook. Duplicator printing.
Issue 100. Order № 435.
Negotiable price. Printed from the finished layout.

Printed by Publisher PLC «Center for Educational Literature»
Certificate on making the subject of publishing in state register
of publishers, manufacturers and distributors of
publishing products: Series DK № 2458 от 30.03.2006